

Sida Košutić u hrvatskoj dječjoj književnosti

Rukavec, Veronika

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:442836>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE
HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST

VERONIKA RUKAVEC

ZAVRŠNI RAD

SIDA KOŠUTIĆ U HRVATSKOJ
DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Petrinja, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE
Petrinja

PREDMET: Hrvatska dječja književnost

ZAVRŠNI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Veronika Rukavec

TEMA I NASLOV ZAVRŠNOG RADA:

Sida Košutić u hrvatskoj dječjoj književnosti

MENTOR: doc. dr. sc. Sanja Lovrić Kralj

Petrinja, rujan 2019.

Zahvala

Veliko hvala prvenstveno dugujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Sanji Lovrić Kralj koja mi je svojim stručnim savjetima i vodstvom pomogla pri izradi ovog završnog rada.

Zahvaljujem vlč. Danijelu i fra. Mati koji su svojim komentarima i teološkim osvrtima obogatili ovaj završni rad, te ujedno i meni pomogli u duhovnom shvaćanju djela Side Košutić.

Hvala i mojim prijateljima koji su unatoč mojoj zauzetosti studentskim obavezama ostali uz mene i podupirali me na ovom putu.

Ali najveće hvala mojoj najboljoj obitelji koja me ove tri godine gurala, podupirala i strpljivo podnosila sve moje „ispade“, koja je sa mnom dijelila i suze i smijeh, svaki prolaz na ispitu, ali i pad. Hvala na pruženoj ljubavi i potpori. Bez njih ovo ne bi bilo postignuto.

I na kraju, Bogu hvala!

SADRŽAJ

Sažetak	1
Summary	2
Uvod.....	3
Biografija Side Košutić.....	4
Sida Košutić – stvaralaštvo.....	6
Sida Košutić u okviru hrvatske dječje književnosti	7
Sida Košutić – <i>Priče</i>	10
Priča o čovjeku s fenjerom.....	11
Breza	15
Laž i Prilažić	18
Seljak, ptica i zlatni drijen	21
Moje pile	24
Blaženi čas.....	26
Badnja noć dviju ptica	28
Zaključak.....	30
Literatura	32
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	35

Sida Košutić u hrvatskoj dječjoj književnosti

Sažetak

Sida Košutić je katolička spisateljica koja je pisala i objavljivala duhovna djela za odrasle i djecu. Zbog svog kršćanskog svjetonazora i stava već je za života zataškana u javnosti, što je rezultiralo time da je i nakon smrti ostala nepoznata široj javnosti. Iako je djelovala u doba koje se danas percipira kao Lovrakovo, okarakterizirano kao smjena bajke, tj. fantastične dječje književnosti realizmom, autorica u svojim djelima ne slijedi dominantni književni i poetski smjer već nastavlja slijediti poetiku bajke. Analizirajući djela Side Košutić u okviru dječje književnosti, uz pjesme i romane, najviše do izričaja dolaze upravo njene priče koje su u biti veoma bajkovite, duhovne i poučne.

Kvalitetu djela Side Košutić prepoznao je Stjepan Lice koji je 2001. godine priredio zbirku „Priče“ u kojoj se nalazi sedam autoričinih alegoričnih i često rubno fantastičnih priča za djecu prikupljenih iz časopisa i listova. Analiza je pokazala da iako je stvarala autorske bajke, dala je zadržati pojedine elemente klasične bajke, najviše ih je zadržala u „Priči o čovjeku s fenjerom“. Gledajući djela Side Košutić u cjelini, daje se zaključiti da je koristila čitav spektar bajkovitih i duhovnih elemenata na način na koji to nikoga ne začuđuje, no opet je radila odmak od klasične bajke.

Ključne riječi: dječja književnost, katoličke priče, narodne bajke

Sida Košutić in Croatian children's literature

Summary

Sida Košutić is a Catholic writer who wrote and published spiritual works for adults and children. Because of her Christian worldview and attitude she was already obscured in public for a lifetime, with the result that after death she remained unknown to the general public. Although she wrote in the era that is now perceived as Lovrak's, characterized as a shift of the fairy tale with realistic stories, the author does not follow in her works the dominant literary and poetic direction but continues to follow the poetics of the fairy tale. Analyzing Sida Košutić's works in the context of children's literature, along with poems and novels, her stories which are essentially fairy-tale, spiritual and educational, come to the fore. The quality of Side Kosutic's work was recognized by Stjepan Lice, who, in 2001, compiled a collection of "Stories" („Priče“) that contained seven of the author's allegorical and often marginally fantastic stories for children collected from magazines and newspapers. The analysis showed that although she created the author's fairy tales, she retained certain elements of the classic fairy tale, most of which she kept in "The story of the man with the lantern" („Priča o čovjeku s fenjerom“). Looking at the works of Side Kosutic as a whole, it can be concluded that she used the full range of fairy-tale and spiritual elements in a way that does not surprise anyone, but again she did move away from the classic fairy tale.

Key words: children's literature, Catholic stories, classic fairy tales

Uvod

Tema ovoga rada je prikazati život i djelo Side (Sidonije) Košutić s posebnim naglaskom na njezina djela za djecu objavljuvana tijekom dugog niza godina u periodičnim publikacijama. Autoričina djela danas su uglavnom nepoznata, a možda bismo mogli ustvrditi da je današnjem prosječnom čitatelju nepoznata i sama autorica, stoga će se u ovome radu problematizirati i njezin položaj u pregledima hrvatske dječje književnosti. Zbog svog kršćanskog svjetonazora zataškana je u javnosti nakon što je stala u obranu blaženoga Alojzija Stepinca. Njena su djela nadahnuta katoličkom vjerom, traganjem za vječnim dobrom i žudnjom za Bogom u Vječnosti. Stvarala je u razdoblju između dva svjetska rata, razdoblju koje se danas najčešće percipira kao Lovrakovo razdoblje. (Crnković, Težak, 2002) Glavno obilježje Lovrakovog razdoblja bila je smjena bajke, tj. fantastične dječje književnosti realizmom, a djela Side Košutić, kako će pokazati analiza, ne slijede dominantni književni i poetski smjer Lovrakovog doba. Osim romana „Vrijeska“ (1942.) koji je namijenjen dječjoj publici, autorica je pisala i priče za djecu koje su objavljivane u časopisima, a neke tek posthumno. Za potrebe ovoga rada analizirat će se zbirka „Priče“ koja po prvi put objedinjuje priče prethodno objavljene u periodici. „Priče“ (2001.) je izdala Kršćanska sadašnjost a tekst je priredio kršćanski pisac Stjepan Lice, a time su priče Side Košutić postale dostupne i suvremenim čitateljima.

Biografija Side Košutić

Sida (Sidonija) Košutić rođena je u Radoboju 20. ožujka 1902. godine od majke Kristine i oca Stjepana. (Vekić, 2015) Imala je brata Augusta koji je bio politički aktivan u ono doba. (Macan i sur., 2009) Sida Košutić u autobiografiji svoje djetinjstvo opisuje ovako:

Moje djetinjstvo proživljeno u selu. Česta samoća u prirodi i u kasnu noć. Obavljanje sviju poslova, naročito pastirskih. Tjelesna slabost. Ljubav prema pjesmi, koja je izmamila i suze, prema pticama, koje bi dugo, sat čitav, motrilo kao i tisuće sitnih ljepota. U crkvi najradije i često boravila, kad bijaše prazna. Utisci, ovdje proživljeni, nijesu zaboravljeni nikada. (Brešić, 1997: 867)

Sida Košutić opisom djetinjstva daje naslutiti da je od malena veoma krhko i boleljivo biće, te da je ujedno vrlo duhovna i kršćanskim duhom vođena osoba koja je utjehu nalazila u Bogu. U rodnom Radoboju, u Hrvatskom Zagorju, Sida Košutić završila je pučku školu, a prvi je razred gimnazije završila u Krapini. Kada je imala dvanaest godina sa roditeljima se preselila u Zagreb gdje nastavlja školovanje. 1921. godine završava učiteljsku školu, no unatoč tome, nikad nije radila kao učiteljica u školi. (Visković i sur., 2012)

Umjesto rada u školi, gdje nije bila u mogućnosti raditi zbog krhkoga zdravlja i čestih plućnih oboljenja, obavljala je činovničke poslove u državnoj službi. (Macan i sur., 2009) Od 1922. godine radila je u Financijskome ravnateljstvu sve do 1925. godine. 1926. godine Sida se zapošljava u Školskome odsjeku Gradskoga poglavarstva u Zagrebu gdje radi do 1939. godine. (Visković i sur., 2012) 1936. godine sudjeluje u osnutku Društva hrvatskih književnica te ju zbog toga počinje pratiti policija smatrajući njeno stvaralaštvo protudržavnim. (Macan i sur., 2009) Sida Košutić 1939. godine postaje glavna urednica „Hrvatskoga ženskoga lista“, odnosno od samoga početka njegovog izlaženja, nakon što je prethodno četiri mjeseca bila urednica „Novog ženskog lista“ koji je do njenog dolaska uređivala Marija Jurić-Zagorka. (Lice, 2015) Sama Sida Košutić u vlastitoj autobiografiji o svom djelovanju u „Hrvatskom ženskom listu“ pišući u trećem licu kaže:

Bila je urednica Hrvatskog ženskog lista kojega je iz temelja reformirala. Svrha: podići kulturni nivo žene da bi se zainteresirala za književnost, za muziku, likovnu umjetnost, a uz to i za dom i obitelj tako da ne bi više bila samo centar kuhinje nego ličnost sa kriterijem širokog vidika, obogaćena smislovitom ljubavi za sve pozitivno; takva bi bila prava radost domu i pouzdan vodič svoje djece. Zato je u izdanju Hrvatskog ženskog lista i dala u

javnost knjigu pjesama „Hrvatska majka u pjesmi“, kojoj je bila suurednica, a u knjizi bili predstavljeni svi pjesnici koji su ispjevali pjesmu majci. (Košutić, 2012, preuzeto od Lice, 2015: 329)

Sidu je na mjestu glavne urednice 1944. godine naslijedila Mara Schwell (Švel). (Lice, 2015)

Košutić je od 1945. godine do umirovljenja 1948. godine radila kao lektorica u „Vjesniku“ i „Seljačkoj slozi“, dok je u Nakladnom zavodu Hrvatske 1946. godine dobila otkaz jer je odbila supotpisivanje zahtjeva za izricanje smrtne presude, sada blaženom, Alojziju Stepincu, zbog čega je, između ostalog, isključena iz javnosti. (Macan i sur., 2009) Košutić nastavlja sa stvaranjem u osami, a djela je objavljivala pod pseudonimima Viktor Bjelokos ili Bojko Strahinja, jer su jedino tako njena djela mogla dospjeti u javnost pošto joj je onemogućen daljnji javni rad. (Visković i sur., 2012) Sida Košutić umire izolirana i u samoći 13. svibnja 1965. godine u bolnici „Rebro“ u Zagrebu. (Macan i sur., 2009; Hranjec, 2013) Sida Košutić je za života bila član radnik Matice Hrvatske u Zagrebu te predsjednica Ženskog odbora Matice hrvatske. (Vekić, 2015)

Iako je Sida Košutić za života bila zatajena i izopćena iz javnosti, te i nakon smrti ostala široj javnosti nepoznata, u rodnom Radoboju je ostala iznimno cijenjena. Osnovna škola u Radoboju nosi njeno ime, te je tamo 1999. godine osnovano kulturno-obrazovno društvo Sida Košutić. U njenom rodnom selu u Hrvatskom Zagorju svakog se svibnja u prostorima Osnovne škole Sida Košutić provode Dani Side Košutić tijekom kojih se promiče njezino stvaralaštvo i njezina djela, također za vrijeme te svibanjske manifestacije prethodno spomenuto društvo dodjeljuje književnu nagradu „Sida Košutić“ osnovnoškolcima iz Republike Hrvatske i dijaspore za radove na temu stihova „Poljubi grumen zavičajne zemlje i prošapci: hvala!“ (Vekić, 2015)



Sida Košutić – stvaralaštvo

Sida Košutić je hrvatska književnica koja je pisala pjesme, pripovijetke, romane, drame, književne prikaze i eseje. (Macan i sur., 2009) Često je djela objavljivala u časopisima „Novi čovjek“, „Hrvatska prosvjeta“, „Književnik“, „Hrvatska straža“, „Za vjeru i dom“, „Hrvatska smotra“, „Obitelj“, „Glasnik sv. Ante“, „Hrvatska revija“, „Omladina“, „Hrvatski dnevnik“, „Gospine krunice“, „Novi ženski list“, „Hrvatski ženski list“, „Glasnik bl. Nikole Tavelića“, „Dom i svijet“, „Hrvatski orač“ i drugim. (Macan i sur., 2009)

Jelena Hekman u pogovoru knjige 132 „Pet stoljeća hrvatske književnosti“ dijeli stvaralaštvo Side Košutić u tri faze. Prva faza započinje objavljivanjem drame „K svitanju“ koju objavljuje 1927. godine u vlastitoj nakladi u Zagrebu. Tu fazu Hekman karakterizira kao iznimno religioznu fazu vođenu snažnim religioznim osjećajima, a samu Sidu kao isključivo katoličku spisateljicu. Za vrijeme te faze Sida Košutić objavljuje lirske romane „Portreti“ 1928. godine i „Jaslice“ 1933. godine, te hagiografsku² prozu „Sluga vječne mudrosti“ 1930. godine u kojoj opisuje život i djelovanje njemačkog mistika dominikanca Heinricha Seusea. (Visković i sur., 2012) Druga faza stvaralaštva se uvelike razlikuje od prve, iznimno religiozne sadržaje zamjenjuje prikaz stvarne slike sela, no i dalje su u pozadini prisutne značajke autoričine pobožnosti. (Hekman, 1984) U ovoj fazi u svojim djelima Sida naglašava ljudsku patnju, odnosno patnju slabijih, uglavnom žena i djece, te ispraznost i licemjerje visoko pozicioniranih ljudi koji su stekli moć, imetak i ugled. (Lice, 2015) Druga faza započinje 1935. godine objavom romana „Plodovi zemlje“ iz triologije „S naših njiva“. Druga knjiga iz triologije „Magle“ objavljena je 1937. godine, a treća knjiga „Bijele tišine“ 1940. godine. (Hekman, 1984) U toj fazi, uz prethodno navedenu triologiju, Sida Košutić objavljuje knjigu novela „Mimoza sa smetljišta“ 1942. godine te iste te godine objavljuje i alegorijsku prozu „Vrijeska“ koja je ponovno objavljena 2007. godine u autoričinom rodnom Radoboju. (Macan i sur., 2009) Za treću fazu stvaralaštva Side Košutić Hekman piše

¹ Vekić, Matija Maša (2015) Sida Košutić vrsna hrvatska književnica, Zagreb: Uzori, str. 86.

² hagiografija (grč. hagios, grafo pišem, opisujem) životopis kršćanskih svetaca

Ako bismo za dvije već spomenute faze u stvaralaštvu Side Košutić mogli reći da se oštrije razlikuju, treću fazu karakteriziraju oznake tih dviju zajedno. One se jednostavno isprepliću. Gotovo prestrašena visinama koje je zamalo dotakla, kao da je izgubila dah i posegnula za pjesmom. (Hekman, 1984:11)

Knjige i djela koja su obilježila tu fazu su zbirke pjesama „Osmijesi“ koju objavljuje 1940. godine, „Vjerenička žetva“ koju objavljuje 1942. godine te „Jezero mrtvo“ koju objavljuje 1956. godine. 1955. godine objavljuje novelu Veronika. (Macan i sur., 2009) Jedno od posljednjih djela objavljenih za života Side Košutić bila je poema zavičaja „Jeka sve tiša“ objavljena 1963. godine u „Hrvatskoj reviji“ u Buenos Airesu, no njeno ime nije navedeno. (Lice, 2015) Pred kraj života Sida pod pseudonimima Bojko Strahinja i Viktor Bjelokos objavljuje nekoliko priloga u „Glasniku sv. Antuna Padovanskog“. (Lice, 2015)

Nakon smrti Side Košutić objavljeno je nekoliko njenih djela: 1994. godine u Krapini je objavljena njena pripovijetka „Badnja noć dviju ptica“, 1997. godine u Zagrebu zbirka pjesama „Različaka čaša“ te je Kršćanska sadašnjost objavila zbirku pripovijetki za djecu pod nazivom „Priče“ 2001. godine, zbirku pjesama „Solsticij srca“ 2002. godine i roman „Velika šutnja“ 2012. godine. (Macan i sur., 2009) Neki su joj romani ostali u rukopisu, nikad objavljeni, a to su „Kolijevka“, „X“ i „Pogašena svjetla“. (Visković, 2012) Iako je u Hrvatskoj ostala gotovo nepoznata široj publici, njena su djela prevedena na nekoliko europskih jezika. (Seljak, 2002)

Sida Košutić u okviru hrvatske dječje književnosti

Sida Košutić izvorno nije isključivo spisateljica za djecu, ali se

[...] čistoćom ispovijedi, jednostavnošću forme i žanrovskom primjerenošću neki njezini tekstovi nedvojbeno mogu ponuditi i namijeniti djeci. (Hranjec, 2003:83)

Iako nije bila dominantno dječja spisateljica Stjepan Lice piše da je Košutić je u svakom njezinom djelu upravo dijete bilo ono tajno žarište. (Košutić, 2012)

Sida je djelovala i stvarala u tzv. Lovrakovom dobu koje karakterizira smjena fantastične književnosti realističnom. (Crnković i Težak, 2002) Milan Crnković i Dubravka Težak (2002) smatraju da se u dječjoj književnosti na području Hrvatske zaustavlja i usporava razvoj bajke, a realizam s jakim socijalnim izričajem prevladava i pobjeđuje fantastiku koja je do tad dominirala. Dakle, autori smatraju da

su bajke zamijenili realistični dječji romani, no djela Side Košutić namijenjena djeci nastavljaju slijediti poetiku bajke i pokazuju kako postoje brojna djela toga vremena koja se nastavljaju oslanjati na fantastiku kao poetiku koja je bila dominantna prije tridesetih. Četrdesetih godina 20. st. Sida Košutić piše roman „Vrijeska“, za taj roman Ljubomir Maraković, koji je proučavao autoričin rad, piše da se:

[...] može smatrati najjačim pripovjedačkim djelom današnje hrvatske književnosti, ali Vrieska nije realistički roman, nego roman-priča, u kojem se san i java prepleću u dražesnoj i dirljivoj fantastici gledajući doživljaje naših dana očima djeteta. (Lončarević, 2002: 160)

Glavni su junaci, odnosno junakinje, njenih proza uglavnom bile žene. (Šicel, 1997) Lirika Side Košutić također je odisala fantastikom i alegorijskim izričajem. Hranjec navodi da se u zbirka pjesama Side Košutić i te kako mogu izdvojiti pjesme koje su primjerene dječjoj i mladenačkoj dobi, te navodi tri pjesme kao primjer iz zbirke „Osmjesi“, a to su „Grana omorike“, „Mlada bolesnica“ i „Priznanje“. Kao primjer navodi pjesmu „Priznanje“:

„Najslade radosti mladog života,
Tebi, Gospode, dajem.
Za najtužnije dane mojih slaboća
Ponižena se kajem.

Kako li malena sva moja su blaga
Pred pravdom oka Tvoga.
Od svijeta se praznih dolazi ruku
Pred neizmjernoga Boga.

Ja ničega nemam do dlanova praznih,
Tek sam puka sirota.
Al' moji se dlanovi dižu k Tebi
Dar da prime života.

U blještavom sjajenju Tvojega bivstva
Ljepota se lije bez mjere.
Bože, o daj mi, da ostanem sirota
i kraljujem na putu vjere.“

Hranjec ovu pjesmu naziva i pjesmom-molitvom, iskrenim i nevinim razgovorom sa Gospodinom, te navodi kako je izvorno poticajan za mladu dušu. Pjesma je pisana u katoličkom duhu. Sida piše o malenosti i slaboći ljudi naspram veličine Boga, te o Božjoj bezuvjetnoj ljubavi prema malome čovjeku. Upravo zbog duhovnog u pjesmi ona je prikladna i djeci.

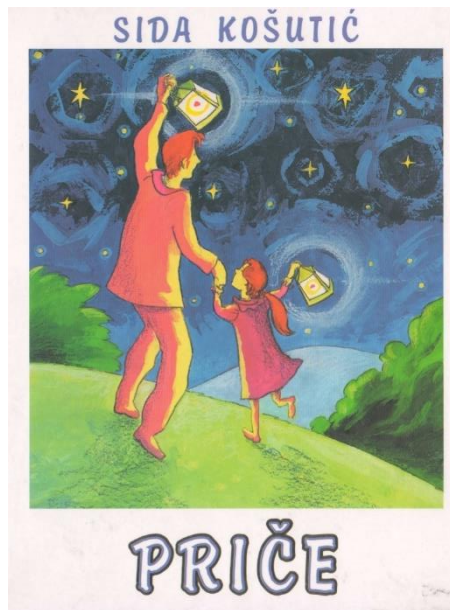
Vlč. Danijel Crnić, župnik u zagrebačkoj župi Muke Isusove u Vukomercu i profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu u intevjuu piše teološki osvrt na pjesmu te tako čitatelju približava katoličko shvaćanje pjesme:

Pjesnikinja u ovoj religioznoj poemi kroz izražavanje svojih osjećaja kajanja i žaljenja za pogreškama, svjesno stavlja sebe, a tako i čitatelja, u ulogu molitelja, odnosno raskajanog vjernika.

Čitatelj ulazi zajedno sa pjesnikinjom u jednu psalmističku logiku molitve, te se hrabro upušta u deskripciju božanstva, u našem slučaju, u deskripciju Boga Oca Isusa Krista, kojega smatra pravednim unatoč svojoj, a i našoj nepravednosti; zatim neizmjernim unatoč svojoj i našoj malenosti i neznatnosti; te napokon lijepim i milosrdnim unatoč ružnoći njezinih i naših nedjela.

Čitatelj sa pjesnikinjom ustraje na osobnome putu obraćenja, shvaćajući i spoznajući svoje grijeha i propuste, te je u traženju da ostane sirotom, ponizno samo traži dar vjere, a vjerovati itekako znači spoznati, razumjeti prihvatiti i voljeti i Boga i čovjeka. (Crnić, 2019)

Sida Košutić – Priče



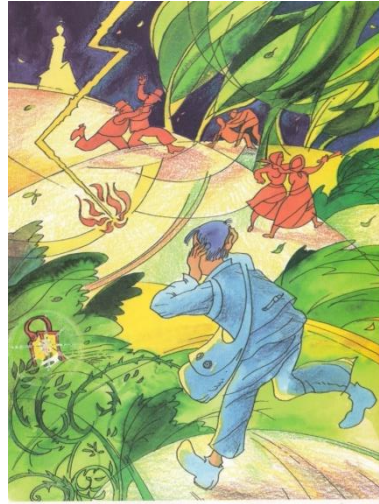
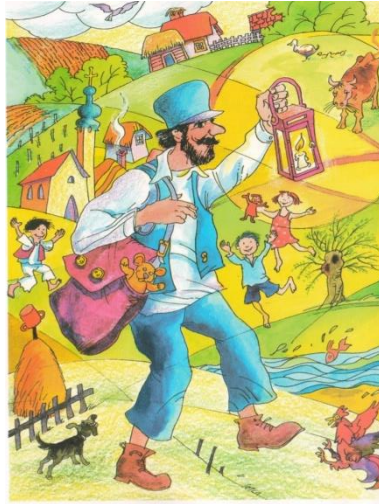
Slika 2. Omot zbirke *Priče* iz 2001. godine, ilustrirao Branimir Dorotić³

Proučavajući djela Side Košutić u okviru dječje književnosti, uz pjesme i romane, najviše do izričaja dolaze upravo njene priče koje su fantastične, duhovne i poučne. Kršćanska sadašnjost je 2001. godina objavila knjigu „Priče“ u kojoj su prikupljene i sabrane priče Side Košutić namijenjene djeci. U zbirci koju je priredio Stjepan Lice nalazi se sedam kratkih priča koje su objavljivane u listovima i časopisima, te prikupljene u svrhu izdavanja knjige za djecu. Knjigu je ilustrirao hrvatski slikar i pedagog Branimir Dorotić, najpoznatiji upravo po svojim sakralnim prikazima. (Košutić, 2001) Knjiga je ilustrirana kako bi se zbirka približila dječjoj publici te da se dodatno pobudi zainteresiranost i poveća pažnja kod djece. Ilustracije su šarene, jasne i prilagođene predškolskom uzrastu.

U knjizi se nalazi ovih sedam priča: „Priča o čovjeku s fenjerom“, „Breza“, „Laž i Prilažić“, „Seljak, ptica i zlatni drijen“, „Moje pile“, „Blaženi čas“ i „Badnja noć dviju ptica“.

³ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, omot

Priča o čovjeku s fenjerom



Slika 3. i Slika 4. *Ilustracije za „Priču o čovjeku s fenjerom“, ilustrirao Branimir Dorotić⁴*

„Priča o čovjeku s fenjerom“ prvi je put objavljena u „Glasniku sv. Antuna Padovanskog“ 1965. godine, pod pseudonimom Bojko Strahinja. (Košutić, 2001)

Priča započinje rečenicom „Živio jednom neki siromašan čovjek“, koja je nalik klasičnom uvodu bajki. Vrijeme je neodređeno, zna se da se dogodilo, ali nije razjašnjeno kada već samo da je u prošlosti. Jedino blago siromašnog čovjeka bila je jedna naizgled obična svjetiljka, no upravo je ona siromaha činila sretnim jer mu je u mraku svijetlila put, te upravo je zbog te svjetiljke siromah prozvan Fenjer. Putovao je od sela do sela, rado se družio sa ljudima, no zbog siromaštva preživljavao je pomoću milostinje drugih ljudi. Iako je Fenjer prikazan kao odrastao čovjek, on ima osobine i sposobnosti djeteta. Djeca u selima su ga jako voljela zbog njegove svjetiljke, čim bi ga vidjela počela bi dovikivati i skupljati se oko njega, a to ga je iznimno veselilo. Iako su Fenjera odrasli smatrali neinteligentnim djeca su ga gledala sa strahopoštovanjem, te se on radije s djecom družio nego odraslima. Djeca su mu s vremenom počela davati i svoje igračke koje je on oživljavao, odnosno popravljao, što mu je uvelike povećalo popularnost u selima gdje bi dolazio. Osim što bi igračke čudesno oživljavale, djeca bi čudesno ozdravljala igrajući se sa svojim popravljenim igračkama. Fenjeru nije bilo teško pomagati djeci, dapače, on je to smatrao najvećim djelom, a sreću djece je doživljavao kao nagradu za svoje djelo. No jednoga dana dok je hodao po cesti pala je noć, a svijeća u svjetiljci se ugasi. Ušao je u kuću pred

⁴ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 4 i str. 8

kojom se našao, no nije primijetio da je to upravo ona kuća koju je cijelo vrijeme izbjegavao, kuća bogatih ljudi koji su uvijek zaposleni i ozbiljni, nikad se nisu smijali. Primijetivši da se cijela obitelj žustro svađa siromah odluči izaći, no primijeti ga bogataš i krene vrijeđati i omalovažavati. Ovdje kreće glavni sukob, bogataši su Fenjera vrijeđali da nema imena i da je lijeni neradnik koji ništa nije zavrijedio nazvavši ga budalom. Dobacivši još uvreda na račun siromaha žena bogataša pruži mu zdjelu juhe što siromah prihvati te se zadrži u kući. Dijete bogataša, zrelo za svoje godine, na poticaj vlastitih roditelja počne zadirkivati siromaha jer nema posao i štapom lupkati po njegovom jedinom blagu, svjetiljci, podsmjehujući mu se. Siromah se silno ražalostio, nisu ga smetale riječi odraslih već djeteta koje mu se izrugivalo. Silno žalostan pomislio je da mu se sva djeca rugaju dovikujući za njim „Fenjer, Fenjer“. Izašavši na cestu, silno ljut i razočaran siromah baci svoju svjetiljku daleko od sebe. Siromah je za sve krivio svoju svjetiljku. Odbacivši svjetiljku siromah se počeo luđački ponašati i pričati drugačijim glasom, kao da je kakav duh iz pakla zaposjeo njegov duh. Sukladno njegovom stanju i vrijeme se pogorša, krene jako puhati vjetar koji je svojom jačinom drveće savijao. Usred oluje nesretni siromah začuje glas koji ga doziva. No siromah, pomisleći da mu se učinilo, nastavi dalje hodati teškim i ljutim korakom, no ubrzo padne te se dodatno ražalosti shvativši da mu se to ne bi dogodilo da nije odbacio svoju svjetiljku koja bi mu sad svjetlila put. Zatim se ponovno začuje onaj isti glas, ali siromah, pošto mu je otvrdnulo srce, nastavi dalje. Hodajući dalje siromah primijeti svoju svjetiljku i začuje ponovno isti glas, koji dolazi iz njegove svjetiljke s kojom se zatim upušta u razgovor. Svjetiljka uvede siromaha u strašan prizor, veliku oluju i razrušene kuće, narod u žestokim svađama oko posjeda kako se tuku i bore za vlastiti posjed. Usred agonije koju je osjećao siromah padne beživotno na tlo, no došavši sebi primijeti da mu se obraća upravo njegova draga svjetiljka, koja mu objašnjava da ne treba mariti za mišljenje drugih dokle god ima svoje svjetlo uz sebe. Siromah se ogleda oko sebe, primijetivši da se oluja stišala, potrči prema svjetiljci i prigrlji ju. Nastavio je živjeti načinom života koji ga je činio sretnim, pazivši da nikada više ne ostane bez svjetla u svojoj svjetiljci da ne zaluta. Svjetiljka, odnosno Svijetlo simbolizira Krista koji obasjava put onome koji ga slijedi, da nikada ne zaluta. (Hranjec, 2003)

Ova priča sadrži mnoge elemente bajke. Prije svega, kompozicija bajke je zadržana. Ana Pintarić (1999) piše da se kompozicija bajke temelji na ponavljanju, koje je zastupljeno u ovoj priči (npr. svjetiljka doziva Fenjera „Dušo moja, dušo moja, što je

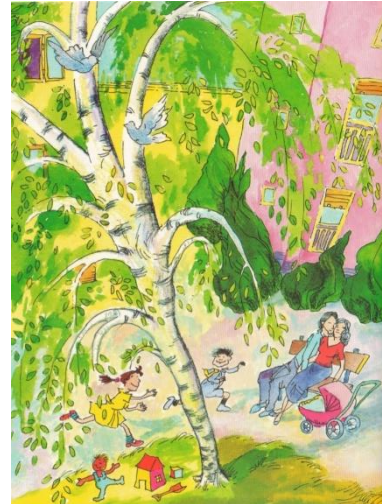
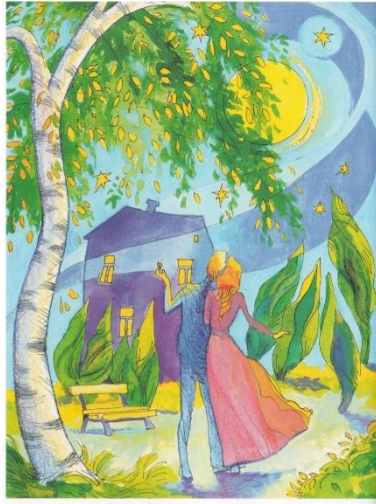
tebi?“ (Košutić, 2001: 10). Kao i narodna priča, *Priča o čovjeku s fenjerom* je napisana jednostavnim rečenicama bez dugačkih opisa. Fantastično u priči je jedna naizgled obična svjetiljka koja zapravo ima razum i sposobnost govorenja te ona priču čini čudesnom. Međutim, za razliku od narodne bajke (poput *Kresiva* ili *Aladinove čarobne svjetiljke*), fenjer svom gospodaru ne ispunjava želje već je svjetiljka glas Providnosti koji junaka dovodi do spoznaje. Ona je ujedno i nagrada siromahu kada spozna da je pogriješio, a to je ponovo suprotnost u odnosu na narodnu bajku jer nagrada nije materijalno dobro već duhovnost i spoznaja. Slično kao u narodnoj bajci čudesno i realno se u priči isprepliću na način koji ne začuđuje. Za razliku od narodne bajke u kojoj dobro i zlo nisu etičke razlike, u ovoj su priči dobro i zlo čvrste moralne kategorije, ali su te vrijednosti upotrijebljene za naglašavanje socijalnih razlika: bogataši su okarakterizirani kao zli dok je siromah dobar. U trenutku kada siromah poželi stjecanje materijalnih dobara kako bi se uklopio u društvo i bio kao i ostali, obaviju ga zle misli što nas navodi na zaključak, što je i u skladu s katoličkim učenjem, kako je siromaštvo vrlina i dobro, dok je materijalno loše. Kao i u klasičnoj bajci, i u ovoj se bajci dobro (sreća u malim stvarima) nudi i dobrim i zlim likovima, ali ga samo dobri (Fenjer) prepoznaju jer se ne nudi u izravno materijalnom obliku, već je skriveno. (Pintarić, 1999) Borba junaka protiv zla nije na globalnoj razini kao u narodnoj bajci već junak pobjeđuje zlo u vlastitom životu i to spoznajom pravih vrijednosti. Vrijeme u ovoj priči nije određeno, zna se samo da je bilo „jednom davno“, što je obilježje narodne bajke. Također ni prostor nije određen: zna se da je seljak išao od sela do sela, no ne znamo u kojoj zemlji. Također, junak se nikad nije umarao putujući od jednog do drugog iako udaljenost među selima nije određena. Ova je priča veoma nalik na narodnu, odmiče samo u tome što nagrada nije materijalna već spoznajna, te zlo nije pobijeđeno i uništeno, već izbjegnuto (bogataši nastavljaju živjeti kao i do sada, samo ih Fenjer odluči izbjegavati pazeći da mu svjećica u svjetiljci ne dogori). Ova priča ima religioznu i svjetovnu pouku, ovisno o stajalištu i načinu gledanja. Duhovna je pouka da uvijek moramo biti vjerni Kristu koji nas vodi na pravi put i ne dopušta da zalutamo, da je prava i istinska vrijednost u duhovnome, a ne materijalnome, dok svjetovna pouka poručuje da se držimo onoga što nas veseli i raduje bez obzira što će drugi reći na to.

Fra Mate Bazilije Bašić, doktorand na doktorskom studiju iz sustavne dogmatske i biblijske teologije na Katoličkom Bogoslovnom Fakultetu u Zagrebu, na molbu autorice rada teološki se osvrnuo na pet priča iz ove knjige u kojima se prožimaju razni biblijski elementi - „Priču o čovjeku s fenjerom“, „Laž i Prilažić“, „Seljak, ptica i zlatni drijen“, „Blaženi čas“ i „Badnju noć dviju ptica“.

Teološki osvrt fra Mate Bazilija Bašića

U ovoj priči nalazimo različite biblijske slike, posebice novozavjetne. Već u samom naslovu i još više kroz priču možemo u fenjeru prepoznati put kojim taj čovjek hodi. Taj fenjer može biti čovjekova vjera i ona istinska svjetlost - veritatis splendor - sjaj istine, što je u svojoj biti sam Krist koji se predstavlja kao svjetlost svijeta. Zanimljiv je odnos čovjeka siromaška i fenjera koji simbolizira svjetlost koja rasvjetljuje i ujedno privlači. Fenjer ne samo da daje svjetlost već i toplinu, što je možda i bit ove priče u kojoj se skriva toplina i svjetlost ovog sirotana. Nikakva bogatstva ne mogu toliko privući kao srce puno topline i svjetlosti, srce puno Krista koji se nalazi u pozadini ove priče o čovjeku i fenjeru što je osobito vidljivo o dijalogu između glasa kojeg čuje - Boga, odnosno, svjetlosti i čovjeka.

Breza



Slika 5. i Slika 6. *Ilustracije za priču „Breza“, ilustrirao Branimir Dorotić⁵*

Priča „Breza“ prvi je put objavljena 2001. godine u „Hrvatskom zagorju“, a iz rukopisa ju je priredio Ivan Cesarec. (Košutić, 2001)

Priča „Breza“ započinje opisom breze, uzdizanjem njene ljepote i plemenitosti, pridajući joj mnoge epitete poput plemenita i otmjena, te sam uvod iskače iz okvira bajki. Brezi se već u početku, u samom opisu, personifikacijom daje duh čovjeka: „Ali ima dana kad se breza ljuti.“ (Košutić, 2001) Nakon opisa breze, u središte se stavlja jedna stara Breza koja se prisjeća trenutaka kada je bila mlada. Pred čitatelja se stavlja prikaz njenih sjećanja, zasađena je u jednom parku, u početku su s njom rasle i druge breze koje su zaostajale u rastu. Ispod krošnji Breze i njenih prijatelja veselo su se igrala djeca. Uz vizualno, čitatelju je ponuđeno zamišljanje cike, vike i plača koji se odvijao u tom parku. U ovom je prikazu dominirala dječja igra, no u središtu Brezina razmišljanja nalaze se lutke koje su djevojčice ostavljale na travi ispod krošnje. Brezi nije bilo jasno, zašto djeca-lutke ne trče za svojim prijateljima, već nepomično leže, iako su do tad bile uključene u igru. Stara breza je u mladosti sa svoje četiri prijateljice pokušavala otkriti tajnu lutaka, no jednoga dana je gospodar parka odlučio ukloniti iz vrta njene prijateljice jer su zaostajale za Brezom. Iako su svi hvalili njenu raskošnu krošnju, velik rast i sposobnosti za život, ona je bivala sve tužnija. Breza je starila sama, usamljena, ne mogavši sama doći do odgovora zašto lutke ne trče. Povukla se u sebe, prestala je mariti za događanja u parku, tonula je sve dublje u očaj iako je izvana izgledala sasvim u redu, bila je prekrasna. Kako je

⁵ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 14 i 18

vrijeme promicalo Breza je rasla, a rasla su i djeca koja su se igrala ispod njene krošnje, no nastavila su dolaziti, samo ne sa lutkama, već svojom djecom koja su nosila lutke. Jednoga je dana ispod njene krošnje postavljena klupa, to je Brezu uznemiravalo dok nije otkrila da je klupa tamo baš zato da se oko nje okuplja narod. Breza je u parku pratila još samo one najmanje, djecu. Pratila je njihov razgovor sa lutkama, primijetivši da uvijek samo jedna od njih odgovara i postavlja pitanja, no nije mogla otkriti je li to dijete ili lutka. Breza je jednog dana otkrila tajnu koja ju je mučila godinama:

[...] da lutke imaju moć da govore djeci, djeca govore velikima, veliki opet govore djeci, djeca govore lutkama, i tako to sporazumijevanje uvijek teče od jednoga k drugome u istom krugu. I svi su oni i veliki i djeca i lutke, svi jedni na druge nalik. (Košutić, 2001: 19)

Nakon te spoznaje Breza se više nije osjećala osamljenom.

Ova je priča, za razliku od prethodne, više nalik na modernu priču nego na narodnu bajku, no čudnovato je zadržano u liku breze koja misli, osjeća i sporazumijeva se sa ostalim brezama. Breza je junak u ovoj priči, no za razliku od likova u klasičnim bajkama, ona nema strogo određen zadatak i cilj, već ima problem iz kojeg sama ne nalazi izlaza – usamljenost. Već samim uvodom odskače od klasične narodne bajke, no ni ostatak radnje nije u očekivanim okvirima. Vrijeme priče nije definirano, pripovjedačica vrijeme spominje tek u opisu breze (...rodila se davno, niti se ne sjeća - kada...), dok je mjesto definirano tek kao „jedan park“. Dakle, vrijeme i mjesto priče ulaze u okvire klasične bajke. Za razliku od narodne bajke, ova priča svoj zaplet temelji na retrospekciji pa je struktura pripovijedanja ovdje složenija u odnosu na jednolinijsko i pravocrtno pripovijedanje uobičajeno za narodnu bajku. Također, tome u prilog ide i prisustvo dvaju različitih motiva: posječenih breza i djece u igri s lutkama pod krošnjom – što dodatno usložnjuje pripovijedanje. Zlo je u ovoj priči prikriveno, zlim se smatra sudbina breze koja ostaje bez svojih prijateljica breza u parku koje bivaju posječene jer su zaostajale u rastu te ostaje usamljena – a pobjeda nad zlom je spoznaja. Kraj je sretan i sadržan je u brezinu zadovoljstvu. Gledajući s biblijskog gledišta, u ovoj je priči odgođeno dobro, breza je patila jer je bila usamljena, no kad je otkrila tajnu prestaje biti usamljena, te u tome nalazi svoju sreću. Crkva, naime, vjeruje da nakon patnje u ovozemaljskom životu dolazi vječna radost u krilu Gospodina. U ovoj se priči naglašava i važnost djece kao posrednika u razumijevanju nedokučivog – Breza smatra lutke živim bićima, djeca komuniciraju s

lutkama i tako postaju posrednici između lutki i odraslih ljudi. U ovoj priči sadržani su neki elementi klasične bajke, a to su neodređeno vrijeme i prostor radnje, no gledajući priču kao cjelinu, ona pripada modernoj bajci jer uvelike odskaka od klasične.

Laž i Prilažić



Slika 7. *Ilustracija za priču „Laž i Prilažić, ilustrirao Branimir Dorotić⁶*

Priča „Laž i Prilažić“ je 1950. godine objavljena nepotpisana u listu „Gore srca“, a pod pseudonimom Viktor Bjelokos u „Glasniku sv. Antuna Padovanskog“ 1964. godine. (Košutić, 2001)

Priča započinje opisom Laži koja je jednog dana došla u selo. Iako je Laž negativan lik opisuje ga se kao prekrasno stvorenje, pristupačno i ljubazno. No opis je takav upravo zato da se naglasi da je ljudima bila veoma privlačna, svi su je u selu voljeli:

Svako ju je volio zbog nečeg drugog. Zdrav je mislio da bi bez nje obolio; bolestan, da bi umro. Bogataš je mislio da bi bez nje mogao osiromašiti; siromah, da bi ostao bez nadanja i vjere. Majke su mislile da bi im djeca bez nje postala ružna i zločesta; očevi da bi mogla oglupaviti te biti nesposobna za pametnu riječ i koristan posao. (Košutić, 2001: 21)

Dok je Laž zavedila ljude oko sebe, oni su se za nju otimali, zbog nje se svađali i mrzili. Posljedica je bila ta da je zbog Laži cijelo selo upalo u grijeh. Sve je to promatrao najstariji starac u selu, te iako star, odluči obići domove u nadi da dovede ljude ponovno na pravi put, put istine. Iako su ljudi starca na prvu odbijali i tjerali od svoga doma, spoznavši da njegova riječ dolazi iz Božjega srca, preobrate se te počinju živjeti složno i u ljubavi jedni prema drugima. To je naljutilo Laž koju je najviše smetala ljudska poslušnost Bogu, te njihovo zahvaljivanje na darovima koje im je Gospodin podario. Smišljala je plan kako da to promjeni. Iako bijesna, Laž je izvana izgledala smireno i sretno, i dalje je dobacivala lijepe riječi i pohvale svakome koga sretne. Cijelo ju je selo izbjegavalo osim jednog nevaljalca, Prilažića, koji je u

⁶ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 20

svemu bio uz Laž, nudio joj smještaj, hranu i podršku zato što je ona njemu zauzvrat nudila sok od obećane trave koja magično čini život laganim ako ga se pije. Iako selo nije voljelo Laž, Prilažić im je bio omiljeni. Unatoč starčevim opomenama, ljudi su prilazili i družili se sa Prilažićem. Jedno se jutro Laž iskrala iz svog prenoćišta i začula da seoske žene zahvaljuju Bogu na lijepom jajetu koje je kokoš snesla. Čuvši to Laž se uključi u razgovor omalovažavajući Božji dar koji su žene uzdizale lažući kako je ona u životu vidjela puno ljepše jaje i puno veća čuda. Selo se naljutilo i zatvorilo Laž. Prilažić odluči osloboditi Laž lažući selu da je i on vidio čudo, pošto je selo vjerovalo njemu, povjerovali su i Laži. Iako je tek par dana bila na slobodi Laž opet začuje kako seljaci zahvaljuju Bogu na darovima zemlje, ponovno im slaže da je vidjela puno veće zelje od njihovog te ju opet zatvori jer se rugala Božjim darovima. Prilažić ju opet odluči osloboditi i pođe mu od ruke na isti način kao i prvi put. Kad je Laž izašla zajedno sa Prilažićem krene hodati po cesti i umori se, pala je noć. Laž odluči da će prespavati na cesti, no Prilažić joj predloži da ipak odu negdje drugdje. Ona lukavo odluči prespavati nasred ceste, dok Prilažić liježe u grabu da se zaštiti od kočijaša. No Laž je sve to pomno isplanirala - naletjela je kočija koja je prepavši se Laži na cesti skrenula u grabu i tako usmrtila Prilažića. Selo se zgrozi nad njenim činom. Priča završava starčevom rečenicom u kojoj se skriva pouka priče:

Tako Laž plaća onima koji joj služe. Ona još i danas živi i hoda cestom [...] Jao onome kome ona oduzme pamet pa očekuje od nje neko dobro. (Košutić, 2001: 26)

Ova je priča, uz „Priču o čovjeku s fenjerom“, najbliža narodoj bajci. Vrijeme nije definirano, zna se samo da je vrijeme radnje u prošlosti, odnosno radnja započinje „jednoga ljetnoga popodneva“ kad Laž ulazi u selo. Čudesno u priči je to da je laganje, odnosno laž, utjelovljena u osobi, i prikazana na koji način obmanjuje narod: prvo zavodi i pretvara se da je dobra, no ako se čovjek zaplete u njenu mrežu ona ga na kraju prevari. Neobično u ovoj priči je da je zao lik opisan kao fizički lijep i privlačan, što je različito od narodnih bajki gdje su zli likovi najčešće opisani kao fizički neprivlačni i ružni. Sukob dobra i zla utjelovljeno je u sukobu između lika Laži i starca (i seljana): Laž narod nastoji odvratiti od Boga, dok starac upozorava ljude na utjecaj Laži. Ni u ovoj priči zlo nije uništeno, već se zaključuje kako je laž potrebno izbjegavati („Ona još i danas živi i hoda cestom“) – što je još jedan odmak od klasične narodne bajke. Na kraju priče ne postoji nagrada za dobro, ni kazna za zlo, već kazna za onoga koji se priklonio zlu (Prilažić). Zadaća u ovoj priči nije

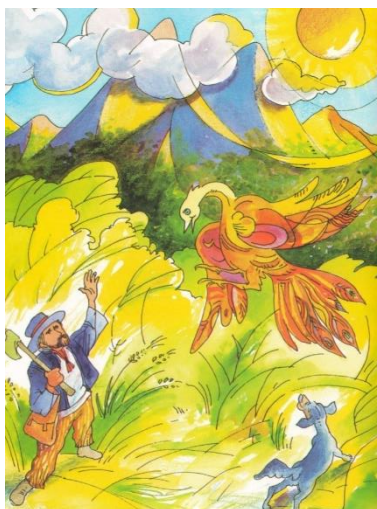
naglašena. Jedina definirana zadaća je pokušaj starca da dovede ljude na put istine, u čemu uspijeva – no upozorava da Laž i dalje vreba. Pouka u ovoj priči nije izostavljena, dapače, promiče se kroz cijelu priču, ali svoj vrhunac i smisao dobiva na kraju priče: iako privlačna i lijepa laž bila, ona ne vodi na pravi put, jer pitanje je vremena kad će laž sustići čovjeka. Laži se treba kloniti laži i okrenuti istini da bi se vodio miran i spokojan život daleko od grijeha. U ovoj se priči Laž može okarakterizirati kao Sotona koji privlači ljude prividnom i kratkotrajnom ljepotom, no na kraju žrtvuje svog sljedbenika.

Ova se priča svojom strukturom i formom najviše približava narodnoj bajci. Uz neodređeno mjesto i vrijeme radnje, u priči pronalazimo ponavljanja obrazaca (Laž seljane navodi na grijeh prema Bogu umanjujući vrijednost lijepoga jajeta pa potom i velikog zelja). Međutim, zlo (tj. Laž) nema u ovome slučaju konkretnog protivnika. U prvi se mah čini kako će se mudri starac iskristalizirati kao glavni oponent, ali kasnije u pripovijedanju on nestaje kao vodilja zdravog razuma i čvrste vjere, a tu ulogu preuzimaju seljani (zatvaraju Laž jer se rugala Božjim darovima). Iako ju seljani dvaput na nagovor Prilažića puštaju, nije jasno zašto Laž odustaje od svoga nauma te koja joj je motivacija za ubijanje pomagača Prilažića. Iz navedenog zaključujemo kako autorica radi poruke žrtvuje čvrstu strukturu narodne bajke i tako se ponovo odmiče od modela.

Teološki osvrt fra Mate Bazilija Bašića

U priči Laž i Prilažić u biblijsko teološki kontekst upada lik Starca. Prije svega podsjeća na Mojsija ili Arona. Osobito je u tom smislu potrebno istaknuti štap koji lista i cvijeta u zraku, što nas povezuje s Aronovim štapom koji je bio pohranjen u Kovčegu Saveza, kako čitamo u Izl 16, 32-34; Heb 9, 4. Također lik Starca podsjeća na službu svećenika kojem se povjerava duša. S druge strane lik Laži u sebi krije onoga koji je otac laži - Sotona - i ubojica od početka. To se osobito vidi na kraju priče gdje Prilažić biva mrtav i gdje Starac otkriva da: Tako Laž plaća onima koji joj služe - što potvrđuje usporedbu s biblijskim poimanjem Sotone kao onim koji je otac laži i ubojica od početka.

Seljak, ptica i zlatni drijen



Slika 8. *Ilustracija za priču „Seljak, ptica i zlatni drijen“, ilustrirao Branimir Dorotić⁷*

„Seljak, ptica i zlatni drijen“ priča je prvi put objavljena 1950. godine, nepotpisana u listu „Gore srca“. (Košutić, 2011)

U uvodu priče spisateljica opisuje kakav je svijet bio davno, prije nego su ljudi izmislili strojeve. Karakterizira to vrijeme kao jednostavnije, vrijeme u kojem su ljudi razgovarali sa pticama, ptice s drvećem, drveće sa oblacima, oblaci sa zvijezdama a zvijezde sa Gospodinom. Sva su bića imala dar govora. Jedan je seljak jako volio svojoj djeci pričati priče o tim stvorenjima govoreći kako sva stvorenja slave Boga. No zatim se događa preokret, dolazi zima i a seljaku i njegovoj obitelji ponestane drva za potpalu, stoga seljak odluči otići u šumu u potragu za drvetom za potpalu. Hodajući po cihoj zimi seljak uoči jedno maleno drvo, naizgled nepotrebno jer ne donosi ploda. Odluči seljak to drvo sasjeći i odnijeti doma. U tom ga naumu pokušava spriječiti ptica koja mu govori da je vrlo blizu šumi, da ode tamo i nađe neko drugo drvo, da ovo drvo poštedi jer ono u proljeće daje zlatni cvijet koji će seljaku donijeti blagoslov bez kojega ni plod ne može nahraniti gladna usta. Unatoč preklinjanju ptice seljak sasječe drvo i donese ga doma. Seljak se vrlo brzo ražalostio, i djeci ispričao što se dogodilo ne mogavši na kraju dodati rečenicu koju je dodavao na kraju svake priče, umjesto toga zajedno sa djecom prisluhne i začuje tihi plač iz ognjišta od drveta koje je bilo žalosno što na proljeće neće dati zlatni cvijet. Kad je drijen dogorio zajecao je seljaku:

⁷ Košutić, Sida (2001) Priče, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 28

Milija ti je bila korist nego Božji blagoslov. Zato ćeš me svakoga proljeća tražiti u dalekoj gori. (Košutić, 2001: 30)

Doista je seljak svakog proljeća tražio taj isti drijen u gorama, a našavši ga, ubrao bi cvijet te ga na Cvjetnicu nosio u crkvu na blagoslov, a blagoslovljeni bi cvijet stavljao na plod kojim bi hranio obitelj.

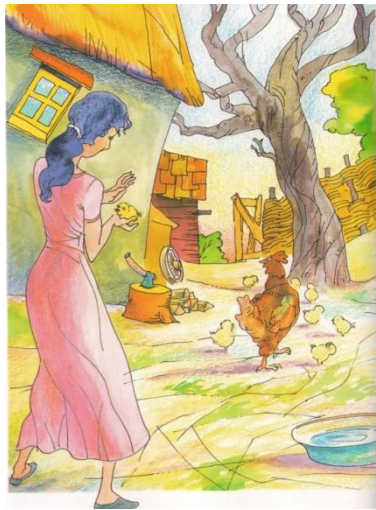
U ovoj se priči u opisu vremena uočava nedosljednost spisateljice. Naime, vrijeme je opisano kao u davno doba kad su ljudi još komunicirali sa životinjama i biljkama i tako vrijeme ostaje nedefinirano, no spominjanjem Cvjetnice stvara se dojam da se ona slavi od davnih vremena. U shvaćanju vremena kose se elementi klasične i moderne bajke. Prostor je u ovoj priči neodređen, a težina savladavanja prostora postaje glavna kazna seljaku. Čudesno se u priči pojavljuje već na samom početku, u opisu svijeta kakav je bio u vrijeme kad su ptice, biljke, nebeska stvorenja i Bog međusobno komunicirali. Svi su likovi u priči dobri, jedino je seljak jednom odlukom prigrlio svoju ugodu i zbog lijenosti zanemario Božji plan i Božju volju. Sukob dobra i zla odvijao se u seljakovoj svijesti – iako je zlo (lijenost) pobijedilo, seljak se trudi svoju pogrešku ispraviti iznova pobjeđujući lijenost svake godine uspinjući se na goru i blagoslivljajući cvijet koji je tamo ubrao ne bi li blagoslovio plod kojim hrani obitelj. Materijalna nagrada i u ovoj priči izostaje. Priča može imati dvije pouke, gledajući očima vjernika ili svjetovnim očima. Svjetovnim očima gledajući spisateljica poručuje da prvo rješenje nije nužno i najbolje, dok vjernicima poručuje da je bolje pratiti Božji plan i volju nego vlastiti, koliko god se Božji plan činio nelogičnim i težim uvijek vodi na pravi put i olakšava vjerniku koji sluša njegove zapovjedi. U ovoj su priči zadržani mnogi elementi klasične bajke poput vremena, prostora te čudesnih likova i događaja, ali se po prvi put eksplicitno navode i religiozni motivi (Cvjetnica) pa kao cjelina odskače iz okvira klasične narodne bajke.

Teološki osvrt fra Mate Bazilija Bašića

Biblijski-teološko gledano ova priča podsjeća na prisposobu o kukolju. U prisposobi o kukolju imamo sijanje dobrog sjemenja za svoju korist i nečega nama ili drugima nekorisnog kao što je kukolj. Na jednak način ovaj seljak iz priče promatra zlatni drijen. Seljak u drijenu ne vidi korist za druge i za prirodu te smatra da ga je dobro posjeći. Iako je upozoren od ptice, nije poslušao te sam na kraju vidio da je pogrešno učinio. Moguće je u tom kontekstu usporediti ovu priču s prisposobom u Mt 13, 24-43. Osobito treba istaknuti odnos korisnog i na oko nama nekorisnog jer uništavajući ono što mislimo da je nekorisno, itekako možemo uništiti korisno, kao što čitamo u

navedenom odlomku evanđelja po Mateju: Nato mu sluge kažu: 'Hoćeš li, dakle, da odemo pa da ga pokupimo?' A on reče: 'Ne! Da ne biste sabirući kukolj iščupali zajedno s njim i pšenicu.' Ova priča također podsjeća na prispodobu o smokvi iz Lk 13, 1-9.

Moje pile



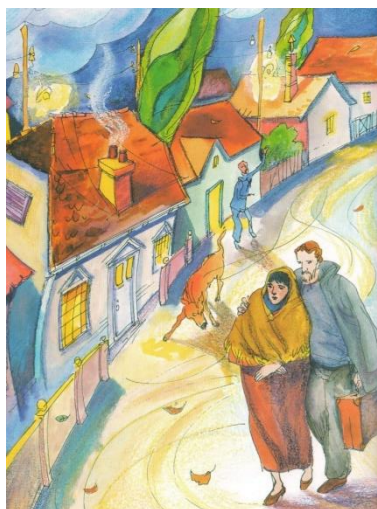
Slika 9. *Ilustracija za priču „Moje pile“, ilustrirao Branimir Dorotić⁸*

Ova je priča prvi puta objavljena 1933. godine u časopisu „Obitelj“. (Košutić, 2001) Priča „Moje pile“ napisana je u prvom licu, a pripovijeda ju žena koja opisuje događaj koji se dogodio jako davno, dok je još bila dijete, a braća su ju još zvala piletom. Ta je vesela djevojčica promatrala svijet oko sebe, najviše su je radovali pilići. Zbog ljubavi prema pilićima godio joj je nadimak koji su joj braća dodijelila – Pile. Jedne su godine dvije kokoši snesle jaja iz kojih su se izlegli pilići, jednoj šest pilića, drugoj dvanaest. Svi su pilići djevojčici bili isti, crni se nisu razlikovali od crnih niti žuti od žutih. Obje su kokoši marile samo za svoju djecu, ako bi koje pile i zalutalo krivoj majki ona bi ga potjerala kljucanjem po glavi. Jednoga dana kokoš sa šest pilića, ubila je svoja tri pilića, zatim još dva. Nakon što je ubila svojih pet pilića kvočka je pobjegla. Jedno je pile ostalo samo u njenom gnijezdu. Iako je to događaj koji se u prirodi smatra normalnim, djevojčicu je to jako pogodilo. Nadajući se da će se maleno pile uklopiti, pusti ga majka djevojčice u gnijezdo druge kokoši. Koliko god se pilić kretao oko druge koke ona bi ga uvijek prepoznala i otjerala kljucanjem po glavi. Na dan Uskrsa sve je bilo veselo, čak su se i pilići veselili i veselo kretali po dvorištu. Koka hodajući po dvorištu naišla je na mravinjak i dozvala kokodakanjem svoje piliće, kada se prikrao i trinaesti pilić ona ga je toliko jako kljucnula po glavi da je pilić beživotno pao na zemlju. Od toga je trena djevojčica od tuge zamrzila svoj nadimak, te je zamolila da ju nikada više tako ne zovu.

⁸ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 32

Ova priča nije ni malo nalik na bajku, već crticu. Događaji se odvijaju u realnom okruženju seoskog dvorišta čiji su likovi njegovi uobičajeni stanovnici. Vrijeme je u ovoj priči je smješteno u djetinjstvo djevojčice koja je u vrijeme pripovijedanja već odrasla. U priči ne pronalazimo fantastične elemente te donosi traumatičan doživljaj iz djetinjstva koji svoju motivaciju ima u prirodnom poretku koji je ponekad okrutan. Priča ima tužan završetak bez naznake sreće, što nikako nije odlika bajke, niti uopće priče za djecu. Autorica se u ovoj priči približava motivu Andersenovog *Ružnog pačeta*, ali smrt glavnog lika i nemilosrdnost prirode odvede priču u drugom smjeru. Beznadnost kojom priča završava (jer nema utjehe čitatelju u obliku sretnog kraja) opravdava i izostanak religiozne podloge koja je prožimala sve autoričine priče jer religija uvijek pruža utjehu i nadu.

Blaženi čas



Slika 10. *Ilustracija za priču „Blaženi čas“, ilustrirao Branimir Dorotić⁹*

Priča „Blaženi čas“ prvi put objavljena 1966. godine u „Glasniku sv. Antuna Padovanskog“. (Košutić, 2001)

Priča tematizira večer uoči rođenja Isusa Krista na djeci razumljiv način. Te su večeri Blažena Djevica Marija i sveti Josip, njen zaručnik, tražili prenoćište no nitko ih nije htio primiti pod svoj krov. Njihova imena u priči nisu spomenuta, no jasno je tko su oni bili. Prošli su mnogo ulica, no iako su vrata bila otvorena, zatvorena su bila srca, stoga nije imalo smisla ni kucati. Umorni su stali pored ograde izvan grada, tada ih spaze psi koji su vidjevši ih prignuli glave. Primijetio je to muž i pozvao ženu da uđu u dvorište gdje se nalazila štala pred kojom su ležali vol i magarac. Spisateljica je rođenje djeteta prikazala slaveći Gospodina i njegovu veličinu:

I dogodi se te noći čudo da je po prvi put sišla na zemlju Ljubav. Sišla je Ljubav u staju koja zaudara od nečisti, sišla je među životinje [...] Tad u svemiru zakuca veliko Božje Srce. (Košutić, 2001: 38)

Zatim su se, prateći zvijezdu, pastiri uputili prema jaslama noseći darove. Pastiri su opisani kao priprosti ljudi, prljavi i neuki, no upravo takvi su osjetili gdje se nalazi Ljubav. Pred kraj priče spisateljica naviješta dolazak tri kralja sa svojim skupocjenim darovima. Sam kraj priče nalik je na molitvu u kojoj je navješteno Isusovo rođenje, mučeništvo, smrt, slavno uskrsnuće i uzašašće k Bogu. Priča završava riječju *Amen*, molitvenom riječju kojom Kršćanin na kraju svake molitve, osobne ili zajedničke, potvrđuje vjernost Gospodinu.

⁹ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 36

Ova se priča ne može nazvati bajkom jer nije plod piščeve mašte već prepričavanje događaja koji je zabilježen u mnogo izvora i izdanja prije ovog. Ova se priča od ostalih prikaza Isusova rođenja razlikuje po tome što je prilagođena dječjem uzrastu. Radnja priče isprekidana je pitanjima na koje je spisateljica odgovarala, napisana je u obliku razgovora. Spisateljica je u ovoj priči prikazala neuke siromahe i životinje kao likove koji prepoznaju u Isusu bezuvjetnu Božju ljubav. U ovo je djelo Sida Košutić utkala svoju ljubav prema Gospodinu slaveći njegovu veličinu.

Teološki osvrt fra Mate Bazilija Bašića

U priči Blaženi čas na drugačiji je način opisan događaj rođenja Isusa Krista. Radi se o proširenju i aktualizaciji događaja Isusova rođenja opisanog u Lk 2, 1-20. Prvi dio priče može se usporediti s Lukinim izvještajem o rođenju Isusa Krista je Luka u 2, 1-7 piše: »U one dane izade naredba cara Augusta da se provede popis svega svijeta. Bijaše to prvi popis izvršen za Kvirinijeva upravljanja Sirijom. Svi su išli na popis, svaki u svoj grad. Tako i Josip, budući da je bio iz doma i loze Davidove, uziđe iz Galileje, iz grada Nazareta, u Judeju – u grad Davidov, koji se zove Betlehem – da se podvrgne popisu zajedno sa svojom zaručnicom Marijom koja bijaše trudna.

I dok su bili ondje, navršilo joj se vrijeme da rodi. I porodi sina svoga, prvorođenca, povi ga i položi u jasle jer za njih nije bilo mjesta u svratištu.«

Drugi dio priče nakon rođenja podudaran je s opisom u Lk 2, 8-20 gdje stoji: »A u tom kraju bijahu pastiri: pod vedrim su nebom čuvali noćnu stražu kod svojih stada. Anđeo im Gospodnji pristupi i slava ih Gospodnja obasja! Silno se prestrašiše. No anđeo im reče: »Ne bojte se! Evo, javljam vam blagovijest, veliku radost za sav narod! Danas vam se u gradu Davidovu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin. I evo vam znaka: naći ćete novorođenče povijeno gdje leži u jaslama.« I odjednom se anđelu pridruži silna nebeska vojska hvaleći Boga i govoreći:

»Slava na visinama Bogu,
a na zemlji mir ljudima,
miljenicima njegovim!«

Čim anđeli otiđoše od njih na nebo, pastiri stanu poticati jedni druge: »Hajdemo dakle do Betlehema. Pogledajmo što se to dogodilo, događaj koji nam obznani Gospodin.« I pohite te pronađu Mariju, Josipa i novorođenče gdje leži u jaslama. Pošto sve pogledaše, ispriповjediše što im bijaše rečeno o tom djetetu. A svi koji su to čuli divili se tome što su im pripovijedali pastiri.

Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i prebiraše ih u svome srcu.

Pastiri se zatim vratiše slaveći i hvaleći Boga za sve što su čuli i vidjeli kako im je bilo rečeno.«

U drugom dijelu priče nalaze se također elementi preuzeti iz Matejeva evanđelja koji opisuju mudrace i zvijezdu te tako priča u sebi nosi Matejev izvještaj gdje stoji: U Matejevu evanđelju čitamo: »Kad se Isus rodio u Betlehemu Judejskome u dane Heroda kralja, gle, mudraci se s istoka pojaviše u Jeruzalemu raspitujući se: 'Gdje je taj novorođeni kralj židovski? Vidjesmo gdje izlazi zvijezda njegova pa mu se dođosmo pokloniti'« (Mt 2,1-2).«

Badnja noć dviju ptica



Slika 11. *Ilustracija za priču „Badnja noć dviju ptica“, ilustrirao Branimir Dorotić¹⁰*

Priča „Badnja noć dviju ptica“ prvi je put objavljena 1936. godine u „Glasniku sv. Antuna Padovanskog“, a 1996. godine objavljena je u obliku slikovnice i izdanju F.I.L. ART d.o.o koju je ilustrirao Ivica Antolčić.

Priča započinje *in medias res*, razgovorom dviju ptica o pronalasku hrane, jer je bila hladna zima i puhao je jak vjetar koji je raznosio pahulje snijega po zraku. Sjedile su na grani jele, promrzle i gladne. Mlađa je ptica bila uplašena te je tražila zaštitu majke gurajući se pod njeno krilo. Dvije je ptice prekinuo seljak koji je sjekirom sasjekao jelu i odnio ju kući. One su se hitro premjestile na drugo stablo gdje se nastavlja konverzacija dviju ptica. Starija je tješila mlađu: „Danas je Badnja noć. Isus nam nosi zrnja.“ (Košutić, 2001:44) Zajedno su poletjele u mećavu i našle se pred jako trošnom i siromašnom kućicom. Na čuđenje mlađe ptice, starija je smatrala da se Isus nalazi upravo tamo gdje su siromasi. Sjele su na prozor kućice gdje su našle zrnje koje je ostalo od sadnje pšenice. Nakon što su pojele, sjele su jedna do druge na prozor i gledale u skromnu sobicu, starija je ptica mlađoj ukazivala na djela milosrđa u kući muža prema ženi, žene prema djetetu iako premoreni i zabrinuti – u znak ljubavi prema Isusu. Iako mlađa ptica to još nije shvaćala, starija joj govori da je Bog „u ljubavi siromaha, onih koji ga ljube kroz suze.“ (Košutić, 2001: 45).

„Badnja noć dviju ptica“ nije klasična bajka. Ova priča smještena je na Badnju noć. Prostor u priči je neodređen. Čudnovato u ovoj priči su antropomorfno prikazane ptice koje razgovaraju, misle i osjećaju, u njih je udahnut ljudski duh. Starija ptica

¹⁰ Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 42

prikazana je u obliku duhovnog vodstva mlađoj, kako to biva u svijetu ljudi, roditelji prenose vjeru na djecu. Unatoč želji da vidi svijet mlada ptica prati majku, te je nagrađena zrnjem koje su našle na prozoru kuće siromaha. Zlo u ovoj priči nije prikazano, ptice ne bježe od zla, već od neprilike, odnosno hladnoće, u potrazi za utočištem (Isusom) – kao što vjernici prolaze kroz razne životne neprilike u potrazi za dobrim, u potrazi za blizinom Isusa Krista. Kraj je sretan, kako to često i biva kod priča za djecu. Pouka priče je ta da nakon raznih životnih neprilika uvijek slijedi utočište, te da se trebaju slušati i prihvaćati savjeti starijih i mudrijih.

Teološki osvrt fra Mate Bazilija Bašića

Priča Badnja noć dviju ptica u sebi kao da skriva novozavjetna Blaženstva izrečena narodu na Gori (usp. Mt 5, 3-12) te također, poznati odnos prema Bogu uvjetovan odnosom prema čovjeku, a zaključen riječima: »Što god učinite jednom od ove moje najmanje braće, meni učinite!« (Mt 25, 45). To se osobito vidi u pouci pri kraju priče koju starija ptica daje mlađoj govoreći: »Ne može se Isusa vidjeti. On je u ljubavi siromaha, onih koji ga ljube kroz suze«. Navedeni citat iz ove priče moguće je shvatiti kroz prisposobu: »Kad Sin Čovječji dođe u slavi i svi anđeli njegovi s njime, sjest će na prijestolje slave svoje. I sabrat će se pred njim svi narodi, a on će ih jedne od drugih razlučiti kao što pastir razlučuje ovce od jaraca. Postavit će ovce sebi zdesna, a jarce slijeva.«

»Tada će kralj reći onima sebi zdesna: 'Dođite, blagoslovljeni Oca mojega! Primite u baštinu Kraljevstvo pripravljeno za vas od postanka svijeta! Jer ogladnjih i dadoste mi jesti; ožednjih i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gola i zaogrnušte me; oboljih i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni.'«

»Tada će mu pravednici odgovoriti: 'Gospodine, kada te to vidjesmo gladna i nahranismo te; ili žedna i napojismo te? Kada te vidjesmo kao stranca i primismo; ili gola i zaogrnušte te? Kada te vidjesmo bolesna ili u tamnici i dođosmo k tebi?' A kralj će im odgovoriti: 'Zaista, kažem vam, što god učinite jednomu od ove moje najmanje braće, meni učinite!'« (Mt 25, 31-40).

Zaključak

Sida Košutić je spisateljica koja je stvarala u razdoblju između dva svjetska rata. Iako su autori Crnković i Težak (2002) proglasili to razdoblje Lovrakovim, te ga okarakterizirali kao razdobljem realistične književnosti, stvaralaštvo Side Košutić, kao i mnogih drugih autora, pokazuje da su se bajke u tom razdoblju i dalje pisale i objavljivale. Njene priče za djecu objavljivane prethodno u časopisima, prikupljene su i objavljene 2001. godine u zbirci od sedam priča. Sida Košutić pisala je autorske, alegorične i često rubno fantastične priče. Analiza je pokazala da iako je stvarala autorske bajke, zadržala je pojedine elemente klasične bajke. Vrijeme i prostor su u svakoj priči bili neodređeni, što je element klasične bajke, no s druge strane, ni jedan junak u njenim pričama nema točno određenu zadaću koju mora izvršiti što je bitna odrednica klasičnih bajki. Najviše elemenata klasične bajke ima „Priča o čovjeku s fenjerom“ jer je jedini odmak od narodne bajke u nagradi koju dobiva junak, a koja nije materijalna već spoznajna, što je važna odrednica i ostalih priča u knjizi. Priča „Malo pile“ potpuno iskače iz okvira bajki općenito jer je realistična, te za razliku od ostalih ima tužan kraj, a priča „Blaženi čas“ pojednostavljeni je prikaz Isusovog rođenja koji je prikazan u mnogim izvorima i tekstovima prije ovog stoga se ni ona ne može nazivati bajkom. Ono što priče Side Košutić temeljno odmiče od poetike narodne bajke jest prisutnost pouke. Naime, narodna bajka nije nositelj moralnih poruka i ne poziva čitatelja na iščitavanje pouka. Na kraju priča Side Košutić redovito se krije pouka, uglavnom duhovnog aspekta, ali daje se protumačiti i sa svjetovnog stajališta. Gledajući djela Side Košutić u cjelini, daje se zaključiti da je koristila čitav spektar bajkovitih i duhovnih elemenata na način na koji to nikoga ne začuđuje, no opet je radila odmak od klasične bajke.

U njenim se pričama isprepliće bajkovito sa duhovnim zbog čega biva nepravедno i nezasluženo prešućivana u javnosti nakon 1945. godine. Iako danas vjerski sadržaji nisu stigmatizirani, stav neprihvatanja duhovnog prevladava i danas. Usprkos zabrani objavljivanja, zbog iznimnog stvaralačkog talenta Sida Košutić je ostala zabilježena i dan danas, ali nedovoljno. Da nije bila zapostavljena njene priče bi puno više zaživjele u narodu unatoč stavu neprihvatanja duhovnog, jer iako je pisala duhovna djela, ona se, zbog svoje kvalitete, mogu ponuditi i široj publici. Kršćanska sadašnjost je objavljivanjem Priča 2001. godine djela Side Košutić obnovila i

priredila za čitanje djeci i roditeljima, no nažalost, zbog povećane digitalizacije i smanjenog interesa za promicanjem i čitanjem knjiga, moguće da ovo izdanje unatoč kvaliteti neće dostići zasluženu popularnost u narodu, pa tako ni u dječjoj publici, ukoliko se ne obnove navika i ljubav za čitanjem.

Literatura

PRIMARNA LITERATURA

Košutić, Sida (2001) *Priče*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost

SEKUNDARNA LITERATURA

Brešić, Vinko (1997) *Autobiografije hrvatskih pisaca*, Zagreb: AGM.

Crnković, M. i Težak, D. (2002) *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*, Zagreb: Znanje.

Domović, Ž., Anić, Š. i Klaić N. (2002) *Riječnik stranih riječi*, Zagreb: Sani-plus.

Hekman, Jelena (1984) „Predgovor – Sida Košutić“ u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti, Izabrana djela. Sida Košutić, Dušanka Popović-Dorofejeva, Branko Belan, knj. 132.*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Hranjec, Stjepan (2003) *Kršćanska izvorišta dječje književnosti: priručnik za studente i učitelje*, Zagreb: Alfa.

Hranjec, Stjepan (2006) *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Zagreb: Školska knjiga

Košutić, Sida (2012) *Velika šutnja*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Lice, Stjepan (2015) „Sida Košutić: književnost svjetlosti“. u: *Kroatologija : časopis za hrvatsku kulturu vol. 6., br. 1-2.*, str. 322-341.

Lončarević, Vladimir (2002) „Duhovno gledanje svijeta: Sida Košutić u kritici Ljubomira Marakovića“. u: *Hrvatsko zagorje vol.8, br. 1*, str. 157-163.

- Lovrić Kralj, Sanja (2014) *Paradigme tridesetih godina 20. st. u hrvatskoj dječjoj književnosti*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lovrić Kralj, Sanja (2017) *Predavanja iz kolegija Hrvatska dječja književnost*, Petrinja
- Macan, Trpimir i suradnici (2009) *Hrvatski biografski leksikon (svezak 7, Kam-Ko)*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Pintarić, Ana (1999) *Bajke: pregled i interpretacije*, Osijek: Matica hrvatska Osijek.
- Solar, Milivoj (2005) *Teorija književnosti*, Zagreb: Školska knjiga.
- Šicel, Miroslav (1997) *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Zagreb: Školska knjiga.
- Vekić, Matija Maša (2015) *Sida Košutić vrsna hrvatska književnica*, Zagreb: Uzori.
- Visković, Velimir i suradnici (2012) *Hrvatska književna enciklopedija*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Zeljko Seljak, Dragica (2002) „Nepravredno zapretna i prešućena mimoza hrvatske književnosti: uz stotu obljetnicu rođenja Side Košutić“.u: *Hrvatska obzorja vol. 10, br. 1*, str. 151-154.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam ja, Veronika Rukavec, samostalno napisala ovaj završni rad pod naslovom „*Sida Košutić u hrvatskoj dječjoj književnosti*“.

POTPIS:_____